

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) in Assenede (Oosteeklo)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 17 juli 2017 tot voorlopige bescherming als monument van de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) in Assenede (Oosteeklo);

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 16 augustus 2017 tot en met 15 september 2017 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) aantoonst;

Overwegende dat de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) als monument historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als zijnde vijf bunkers uit de Eerste Wereldoorlog, die deel uitmaakten van de *Hollandstellung*. De bunkers maakten meer bepaald deel uit van de eerste verdedigingslijn van de *Hauptstellung*. Samen met de bunkers op grondgebied Lembeke (Kaprijke), Oosteeklo (Assenede), Assenede en Ertvelde (Evergem) illustreren deze bunkers de opbouw van de *Hollandstellung* in de zone van de Duitse landmacht, tussen Moerhuize en het kanaal Gent-Zeehaven. Hier bestond de *Hollandstellung* namelijk uit een *Vorstellung* en een *Hauptstellung*, die op zijn beurt ontdebdele in twee verdedigingslijnen. Deze opbouw van stellingen hing nauw samen met zones waar een inundatie was voorbereid en draadversperringen. De vier bunkers ter hoogte van de Westakkerstraat, Rijkestraat en Stroomstraat liggen vrij dicht bijeen, zodat ze ook als een betekenisvol ensemble kunnen worden ervaren.

Camouflage speelde een belangrijke rol. Van enkele bunkers van deze verdedigingslijn is geweten dat ze werden gecamoufleerd als huis, door er een vals dak op te plaatsen en de buitenmuren te schilderen in een rood baksteenmotief, met weergave van vensters en deuropeningen. Op de buitenmuren van enkele bunkers zijn nog verfsporen van dit baksteenmotief terug te vinden;

Overwegende dat de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) als monument architecturale waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De bunkers zijn opgetrokken aan de hand van betonstenen. De keuze voor betonstenen is typisch voor de bunkers van de *Hollandstellung* die door de landmacht in de zone tussen Strobrugge en de *Stellung Antwerpen* zijn opgetrokken.

De bunkers zijn meer bepaald herkenbaar als bunkers van de eerste lijn van de *Hauptstellung* die – in tegenstelling tot de andere bunkers van de *Hauptstellung* – opgetrokken zijn volgens eenzelfde ontwerp. Typisch voor dit ontwerp was de rechthoekige plattegrond met twee toegangen aan twee verschillende zijden van de bunker en de U-vormige borstwering op het

dak, die zowel als gevechtspositie als voor observatie kon worden gebruikt. Het dak kon bereikt worden via een betonnen trap aan de achterzijde van de bunker. Ook de afmetingen, de muuropeningen en nissen en de afwerking van de bunkers was overal gelijk. Op de buitenmuren van enkele bunkers zijn authentieke verfsporen terug te vinden, die verwijzen naar de camouflage van de bunkers als zogenaamd bakstenen gebouw onder dak;

Overwegende dat de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) als monument technische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als betonnen constructies, die specifiek voor militaire doeleinden werden opgetrokken. Deze betonnen constructies met hun bouwtechnische kenmerken van zowel bovengrondse als ondergrondse aard, getuigen van het belang en de evolutie van de betonbouw in de stellingenoorlog, die de Eerste Wereldoorlog geworden was. Nooit eerder werden zo massaal betonnen verdedigingsconstructies opgetrokken als tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar waar er in de eerste oorlogsjaren werd geïmproviseerd en geëxperimenteerd met allerlei typologieën en toegepaste technieken in de betonbouw, evolueerde men geleidelijk naar zo sterk en efficiënt mogelijk uitgedokterde standaardontwerpen, die in sommige gevallen voor meerdere doelen konden gebruikt worden. Tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog zou dit leiden tot de massale uitbouw van heuse bunkerstellingen, met bunkers die tot in het kleinste detail waren gestandaardiseerd;

Overwegende dat de Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung) als monument culturele waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als materiele getuigen van de *Grooten Oorlog*, die Vlaanderen jarenlang in zijn greep had en het leven van ontelbaar veel mensen ingrijpend tekende of volledig verwoestte. De Eerste Wereldoorlog was een internationale gebeurtenis bij uitstek, waarbij het gros van Vlaanderen door een vijandelijke mogendheid werd bezet. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog kent nog steeds een breed maatschappelijk en internationaal draagvlak,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Duitse bunkers eerste lijn 'Hauptstellung' (Hollandstellung), omvattende:

Bunker 1, Oosthoek 84 in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie B, 256G (deel);

Bunker 2, Stroomstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie A, 213A (deel);

Bunker 3, Stroomstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie A, 376B (deel);

Bunker 4, Rijkestraat 85A en 85 in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie A, 365F (deel) en 361G (deel);

Bunker 5, Westakkerstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie A, 879 (deel);

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° technische waarde;
- 4° culturele waarde.

§2. De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Vijf bunkers met min of meer hetzelfde grondplan. Het betreft telkens een betonnen militaire post met een rechthoekig grondplan van 8,25 x 7 m, op een betonnen vloerplaat. De tot 2 m dikke muren van de constructie zijn opgetrokken aan de hand van betonstenen. Vermoedelijk vormen deze betonstenen, die met elkaar verankerd zijn met ijzers, spouwmuren, waartussen beton gegoten is. Het plafond is gegoten op ijzeren profielen. Op het dak is een U-vormige borstwering opgetrokken, die bereikt kon worden via een trap uit betonstenen die tegen de achtermuur was geplaatst.

Twee toegangen, één aan westelijke (of noordwestelijke) en één aan zuidelijke (of zuidwestelijke) zijde, vormen de uiteinde van een L-vormige gang, die op zijn beurt via één deuropening toegang verschaft tot één binnenruimte van 3,2 x 2,8 m. Ter hoogte van de toegangen zijn vaak ijzeren elementen voor de bevestiging van een deur bewaard. In de gang is een grote nis uitgewerkt. Tegen het plafond zitten doorgaans ijzers, wellicht voor bevestiging van bedrading. In de noordelijke binnenmuur zit een vierkante uitsparing van 0,25 m die loopt vanaf de grond tot doorheen het dak. In het plafond zit ter hoogte van de gang nog een andere vierkante opening. In de muren van de binnenruimte zijn kleine nissen uitgespaard, steeds drie boven elkaar, door het weglaten van betonstenen.

Bij bunker 1 zijn er sporen van teer gevonden tegen het plafond. Op enkele betonstenen van de binnenmuren zijn zwarte nummers te ontwaren.

Bij bunker 2 is er ter hoogte van de ingangen aan zuidelijke en westelijke zijde een looppad afgebakend met een laag muurtje. Op het dak zijn er geen sporen van een borstwering, tegen de zuidelijke muur is wel een betonnen trap opgetrokken. Op het betonnen dak zijn de letters F.R.H. aangebracht in het natte beton. Tegen de randen van het dak en op het dak zelf zitten ijzers met ronde openingen. Op de muren van bunker 2 en 3 zijn verfsporen van een rood baksteenmotief terug te vinden.

Het is eigen aan bunkers dat er in de ondergrond in en rond de bunker constructieve elementen of militaire infrastructuur zitten die rechtstreeks verband houden met de bunker, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de bescherming beoogt het behoud van de betonnen verdedigingswerken;
- 2° de algemene doelstelling van de bescherming is meer bepaald het behoud en de instandhouding van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden, waaronder de betonnen constructies met hun oorspronkelijke indeling en afwerking, inclusief de openingen en nissen in dak, muren en vloeren. Bijzondere aandacht moet besteed worden aan het behoud van houten en ijzeren onderdelen, waaronder hang- en sluitwerk en de ijzeren elementen in de observatiepost. Er dient eveneens gestreefd te worden naar het behoud in situ van ondergrondse constructieve elementen en aansluitende militaire infrastructuur, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling;
- 3° de erfgoedwaarden van de bunkers en de leesbaarheid ervan zouden desgevallend versterkt kunnen worden door het verwijderen van niet-oorspronkelijke materialen, schroot, bouwafval en rommel op, tegen en in de betonnen post. Ook de spontane opslag van bomen en struiken zou omzichtig verwijderd kunnen worden. Aarde en

- grasbegroeiing, tijdens de oorlog aangelegd op het dak van de bunker, of mosbegroeiing op de muren, vallen hier niet onder;
- 4° het droog houden van de bunkers door gepaste maatregelen tegen waterinsijpeling met name het afdekken van eventuele openingen in het dak zonder de luchtcirculatie te wijzigen, bevordert de instandhouding van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen;
 - 5° in voorkomend geval kan er gezocht worden naar maatregelen om grondwater in de bunker permanent te vermijden, in overeenstemming met de specifieke landschappelijke context;
 - 6° conserverende maatregelen (roestwerende behandeling) voor de blootliggende ijzeren onderdelen bevorderen de instandhouding van de ijzeren erfgoedelementen op zich en het omliggende beton, dat beschadigd zou kunnen worden door uitzettende corrosie;
 - 7° conserverende maatregelen voor houten onderdelen bevorderen de instandhouding van de houten erfgoedelementen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermd monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermd monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;

- e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
- f) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- g) graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
- h) het aanplanten, vellen, rooien en ontstronken van bomen;
- i) het plaggen en het afvoeren van de plaggen.

Voor het interieur:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 25 APR. 2014

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS